

TEME | Ukrajina

Devet decenija od Holodomora: Ukrajina još osjeća posljedice Velike gladi

Sve više država priznaje Holodomor kao genocid nad Ukrajinčima, no aktuelnu vlast u Moskvi ništa neće ponukati na takav korak, govori za Al Jazeeru Marina Bessonova, profesorica iz Kijeva.

Ovogodišnje obilježavanje godišnjice Holodomora kod spomenika u Kijevu (Reuters)

Ibrahim Sofić

03 Dec 2023

Ažurirano: 04 Dec 2023 12:01 AM (GMT+2)

Iako je prošlo devet decenija od Holodomora, njegove posljedice se i danas osjećaju širom Ukrajine. Holodomor, vještački izazvana glad od strane sovjetskih vlasti u Ukrajini 1932. i 1933. godine, odnijela je milione života (između četiri i sedam miliona), opustošila brojne dijelove ove države i ostavila užas koji se i danas osjeti.

Sve više država priznaje Holodomor kao genocid nad Ukrajinčima, no aktuelnu vlast u Moskvi ništa neće ponukati na takav korak, govori za Al Jazeera Marina Bessonova, profesorica prava i međunarodnih odnosa sa kijevskog Univerziteta Boris Grinčenko, te doktorica historijskih nauka.

Ogromni broj ruskih migranata u evropskim državama mogu biti osnova za istu priču: više Rusa, više šansi da će Rusija doći da ih 'spašava', bez obzira da li oni to traže ili ne, kaže Bessonova (Ustupljeno Al Jazeera)

Jedna od posljedica Velike gladi bilo je naseljavanje ruskog stanovništva u dijelove Ukrajine gdje su ljudi umrli od gladi, što je dovelo do porasta broja onih koji govore ruskim jezikom – a pomoć takvim ljudima jedan je od

argumenata ruskog predsjednika Vladimira Putina za početak agresije na Ukrajinu koja i danas traje.

- **Devedeseta godišnjica Holodomora obilježava se u vrijeme ruske agresije na Ukrajinu. Koliko je ovaj rat posljedica Holodomora? Mnogi dijelovi Ukrajine su nakon 1930-ih dati etničkim Rusima.**

– I ovaj rat i Holodomor su rezultat rusko-sovjetske politike. Holodomor je jedan od najstrašnijih događaja savremene ukrajinske historije. No, prije nego nastavimo govoriti o Holodomoru i njegovom utjecaju na današnju Ukrajinu, dozvolite da razjasnim neke detalje.

NASTAVITE ČITATI

Holodomor u 'Kući za bebe': Siročad gladovala do smrti (I)

Šugaljova: Ukrajina pamti, svijet priznaje Holodomor (II)

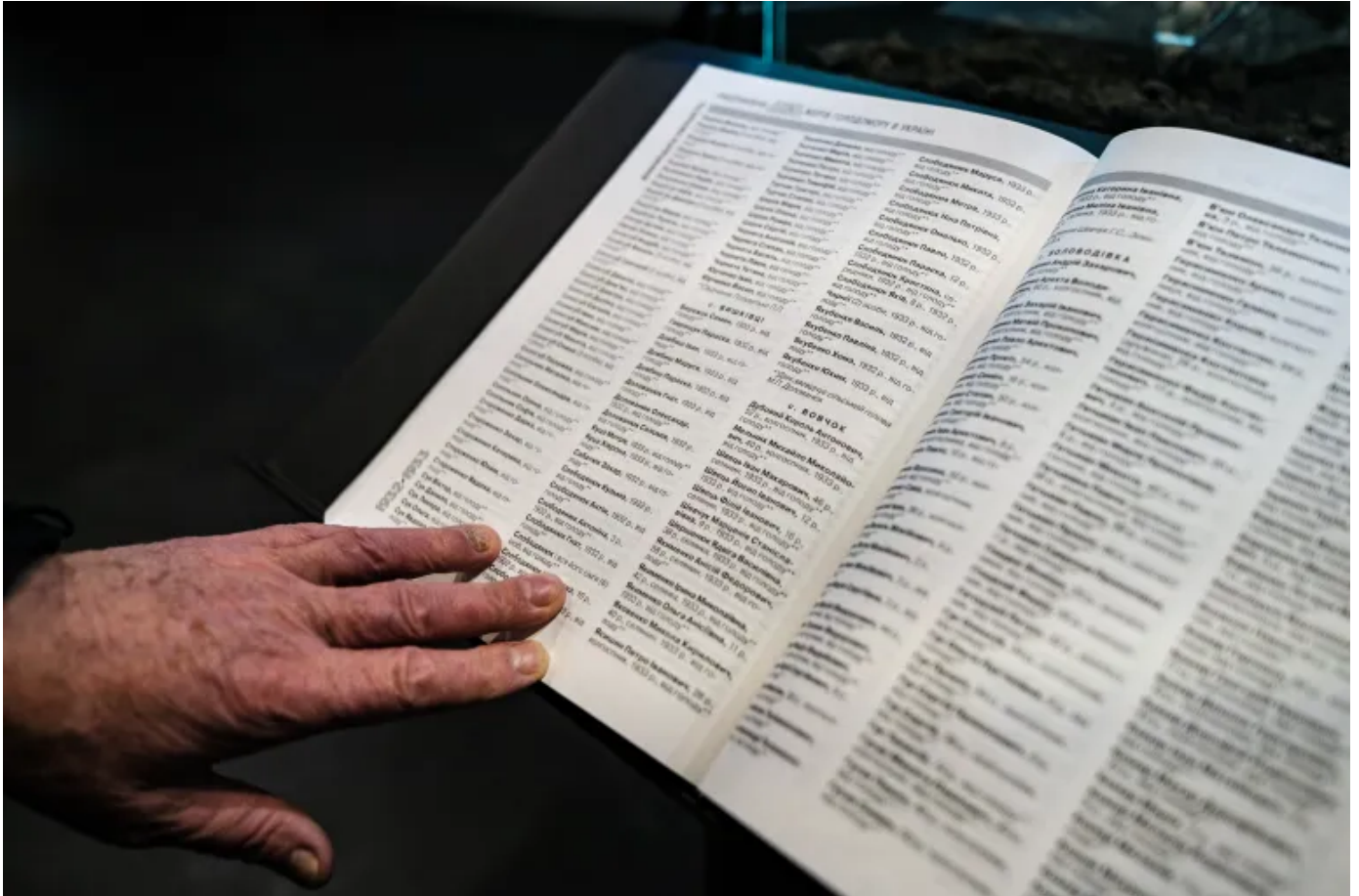
Šimkevič: Priznanje Holodomora kao genocida je signal svijeta Putinu

Zašto Balkan oklijeva priznati holodomor kao genocid?

Rusko-ukrajinski rat počeo je 2014. kada je okupirano nekoliko regija na istoku Ukrajine (dijelovi regija Donjeck i Luganjsk) i aneksijom Krima. Za ove teritorije, kao i novookupirane regije Ukrajine na jugu i jugoistoku Rusija tvrdi kako su „uvijek bile ruske“, ali to nije istina. I nije ispravno reći da su neki dijelovi Ukrajine dati Rusima, već su se oni pojavili na ukrajinskoj zemlji zbog dugogodišnje politike kolonizacije i rusifikacije.

Prvi koraci ruske kolonizacije Ukrajine desili su se u 18. vijeku i od tada ruski etnički element na ukrajinskoj zemlji raste. Ako ćemo govoriti o događajima iz 20. stoljeća, Holodomor je bio jedan od glavnih razloga brzog rasta ruske populacije u Ukrajini. Njih su doselili iz unutrašnjosti Rusije u prazne kuće Ukrajinaca koji su umrli od gladi.

Dodatne procese koji su doveli do povećanja broja Rusa u Ukrajini izazvala je politika raseljavanja SSSR-a: pripadnici Crvene (sovjetske) armije, diplomanti instituta i univerziteta, deportirane nacije su premiještani unutar Saveza, ljudi iz jednih republika slati su u druge ili daleke krajeve Rusije, dok su Rusi naseljavani u „nacionalne republike“.

Imena svih žrtava Holodomora nikad neće biti poznata (Olha Kovalova)

Kao poseban se može navesti slučaj Krimskih Tatara: Cijela jedna nacija je deportirana iz domovine 1944. godine (bili su optuženi za saradnju sa nacistima), a njihove kuće su naselili uglavnom Rusi iz unutrašnjih regija. Od 1950-ih, velika većina Rusa koji su i dalje dolazili na Krim bili su ruski vojni oficiri, te su svi ti procesi jako utjecali ne samo na demografiju Ukrajine, već i na percepciju Ukrajine i Rusije. Za ove došljake, Ukrajina je bila nepoznata i strana. Ova tiha invazija dovela je do širenja ruskog jezika, kulture, historijskih narativa, dok su pokušaji očuvanja ukrajinske kulture bili tumačeni kao „ukrajinski buržujski nacionalizam“.

Sovjetska politika rusifikacije ima duboke historijske korijene. Prve zabrane ukrajinskog jezika počele su još 1720-ih i nastavile su se u SSSR-u. Dodatni razlog ruske „mekane“ invazije bila je ideja stvaranja *novog društva, novog čovjeka – sovjetskog čovjeka* kao rezultata ujedinjenog nenacionalnog društva.

Bratstvo socijalističkih nacija u SSSR-u je bilo objavljeno i Rusija je trebala biti prva među jednakima i zato je ruski jezik postavljen za jezik međunacionalne komunikacije. To je dovelo do njegovog daljeg širenja. Ako je neko želio napredovati u karijeri, bilo mu je lakše sa ruskim jezikom. Na njemu su bili brojni udžbenici, istraživački radovi, knjige, listovi, TV i radijski programi... Posljedice takve politike nisu vidljive samo u Ukrajini (npr. bjeloruski jezik je umalo nestao). Tako je rasla ruska etnička komponenta, kao i broj Ukrajinaca koji su koristili ruski jezik.

Ako uporedite mape naselja Rusa u Ukrajini i regija gdje se većinski govori ruski jezik sa kartama aktuelne ruske okupacije, vidjet ćete ogromno podudaranje. Glavni ruski moto rata je spas „Rusa“ i „onih koji govore ruski“ od ukrajinskih *nacionalista*, no ogromni broj njih su Ukrajinci koji govore ruski, a ne etnički Rusi.

Općenito možemo reći kako je ovaj rat nastavak ruske tradicionalne politike: prvo su zabranili ukrajinski jezik, osigurali politiku rusifikacije i naseljavanja (na zemlje koje su puste zbog Holodomora, represije i deportacija), potom su položili pravo na teritorije gdje stanovnici govore ruski i na kraju napali suverenu državu pod parolom spašavanja etničkih Rusa i stvaranja *ruskog svijeta*.

Ogromni broj ruskih migranata u evropskim državama mogu biti osnova za istu priču: više Rusa, više šansi da će Rusija doći da ih *spašava*, bez obzira da li oni to traže ili ne.

- **Iako je 90 godina prošlo od Holodomora, Ukrajina i dalje osjeća posljedice ‘Velike gladi’. Slažete li ste s tim?**

– Slažem se. Posljedice Holodomora su i dalje prisutne u životima Ukrajinaca. Puste regije nakon raseljavanja naseljene su Rusima i tako su napravljene osnove za određenu podjelu na Istok (ruski jezik) i Zapad (ukrajinski), sa različitim stavovima ka historiji, jeziku, religiji... Ovo je također utjecalo i na vanjskopolitičke stavove, naročito kada je riječ o odnosima prema Zapadu i/ili Rusiji, što je vidljivo tokom izbornih kampanja.

Ukrajinski historičari kažu kako je u Holodomoru umrlo nekoliko miliona ljudi, ne manje od 3,9 miliona (Ustupljeno Al Jazeera)

Dodatna dimenzija je štedljivi odnos prema hljebu i općenito hrani. Mnogi stariji imaju rezerve *sukharija* (suhog hljeba) koji može stajati dugo vremena. U ukrajinskim filmovima jako rijetko ćete vidjeti scene da se neko gađa hranom, kolačima. Sve ovo su dokazi duboke kolektivne historijske traume.

- **Mnoge države i organizacije su u posljednje vrijeme priznale Holodomor kao genocid nad ukrajinskim narodom. Da li očekujete nastavak priznavanja i da li bi to moglo natjerati Moskvu da prizna rusku ulogu u ovom zločinu?**

– Iskreno se nadam da će sve više država priznati Holodomor kao genocid nad Ukrajinčima, a sigurna sam da današnja Moskva nikada neće priznati rusku ulogu u ovom zločinu.

Pričati o Holodomoru bilo je zabranjeno kada je Ukrajina bila jedna od republika u Sovjetskom savezu. Bilo je nemoguće izučavati ovu tragediju sve do kolapsa SSSR-a. Čak i oni koji su preživjeli ‘Veliku glad’ nisu ništa govorili iz straha od odmazde i zatvora – i za one koji govore i koji slušaju. Zato je jako važno sada govoriti o Holodomoru i u Ukrajini i van nje.

Prvi pokušaji iznošenja istine o Holodomoru bili su još 1932-33, to su bili stranci koji su posjetili sovjetsku Ukrajinu. No, njih niko nije čuo zbog ogromne sovjetske informacione kampanje koja je imala za cilj da dokaže kako su priče o gladi dio protivsovjetske propagande. Sovjetske vlasti su dogovorile određene objave koje su negirale činjenice o gladi u Ukrajini i drugim dijelovima Saveza. Bila su omogućena putovanja sovjetskim pristalicama sa Zapada da vide kako nema gladi niti smrti od nje. Decenijama je u SSSR-u obilježavanje sjećanja na žrtve Holodomora bilo zabranjeno.

Do kraja SSSR-a, ukrajinska dijaspora je bila najaktivniji i najistaknutiji borac za istragu i ustanovljavanje istine o namjerno izazvanoj gladi u Ukrajini. Ukrajinci u egzilu su organizirali javne komemoracije za žrtve Gladi, kako bi skrenuli javnost zapadnih političara, naučnika i javnosti na žrtve sovjetskog zločina. Ove aktivnosti su probile sovjetsku informacionu blokadu o Holodomoru.

Na primjer, 1951. i 1953. godine je Raphael Lemkin bio prvi stručnjak međunarodnog prava koji je okvalificirao zločine koje je Staljinov komunistički režim počinio nad Ukrajinčima kao genocid. A to je uradio na komemorativnim skupovima koje je organizirala ukrajinska dijaspora u New Yorku.

Od početka 1980-ih, Ukrajinci i zapadna dijaspora počela je pripreme komemoracije 50. godišnjice Holodomora, izazivajući KGB-ovu informacionu

blokadu o Holodomoru. Iako su poruke i objave posvećene tragediji objavljene i prije toga, velika informaciona kampanja je planirana u isto vrijeme sa javnim istupima i pritiskom na zapadne političare, uz učešće vodećih naučnika i novinara.

Jedna od organizacija – Svjetski kongres slobodnih Ukrajinaca (sada je to Svjetski ukrajinski kongres) – uspjela je natjerati Kongres SAD-a da formira Komisiju o ukrajinskoj gladi (1985-1988) koja je trebala istražiti Glad skupljanjem svih informacija, analizom uzroka i posljedica, te analizom reakcije slobodnog svijeta na Glad. U tački 16 Izvršnog sažetka konačnog izvještaja Komisije zaključuje se kako su Josif Staljin i ljudi bliski njemu počinili genocid nad Ukrajinacima 1932. i 1933. godine, tako je riječ *genocid* zvanično korištena za imenovanje namjerno izazvane gladi.

U Ukrajini su komemoracije i istrage Holodomora postale moguće tek obnovom državne nezavisnosti nakon raspada SSSR-a. Od 1990-ih vidimo širu istragu, naučne, obrazovne i kulturalne radove sa ciljem obnove sjećanja na milione žrtava Holodomora. Istovremeno je počeo i proces zvaničnog priznavanja Holodomora kao genocida.

Spomenik Holodomoru u Kijevu: Tokom 1932. i 1933. godine između 3,5 i 10 miliona Ukrajinaca je umrlo od gladi (Reuters)

Tokom 1990-ih su objavljivani dekreti sa mjerama komemoracija za godišnjice, da bi 2006. Verkhovna Rada Ukrajine (Parlament Ukrajine) usvojila Zakon o Holodomoru u Ukrajini 1932-1933 kojim se zvanično priznaje Holodomor kao genocid.

Prve države koje su priznale Holodomor kao genocid nad ukrajinskim narodom bile su Australija i Estonija (1993, na 60. godišnjicu), potom Kanada i Mađarska (na 70. godišnjicu 2003. godine), Vatikan (2004), Litvanija i Gruzija (2005). Poslije spomenutog Zakona iz 2006. godine, a prije ruske invazije 2014. godine, još sedam država je priznalo Holodomor kao genocid – Poljska (2006), Peru, Paragvaj, Ekvador, Kolumbija, Meksiko (2007) i Latvija (2008).

Nakon početka ruskog hibridnog rata protiv Ukrajine 2014, Holodomor kao genocid priznaju Portugal 2017. i SAD 2018. godine. Naredni val je počeo 2022. godine (Češka, Brazil, Njemačka, Irska, Moldavija, Rumunija), koji je

nastavljen i 2023. (Belgija, Bugarska, Hrvatska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Slovačka, Slovenija i Velika Britanija, kao i posebno priznanje Velsa).

Jasno je da je val priznavanja 2022-2023 izazvala ruska invazija na Ukrajinu. Na primjer, stav EU (2008. godine) i Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (PACE, 2010.) da Holodomor nije genocid već zločin protiv ukrajinskog naroda i čovječnosti se promijenio i rezolucije priznanja Holodomora kao genocida usvojene su u EU 2022. i u PACE 2023. godine.

No, pokušaji ukrajinskih vlasti da se izglasa deklaracija u UN-u nisu bili uspješni. Opća skupština UN-a nije priznala Holodomor kao genocid. Ipak, nekoliko članica je potpisalo zajedničke izjave i deklaracije posvećene tadašnjim godišnjicama (2003. – 36 članica UN, 2008. i 2013. po 32 članice, 2018. – 38 članica i 2023. – 55 članica). Jedan od razloga je ruski stav da nije riječ o genocidu, te da nema historijskih dokaza da je glad napravljena po etničkim linijama, već da je posljedica suše, nasilnog sakupljanja i manjka investicija što se desilo u cijeloj državi, a ne samo u državi.

Rusija jako aktivno djeluje prema drugim državama kada je riječ o priznanju Holodomora kao genocida. Stava sam da nema toga što bi moglo natjerati Moskvu da prizna rusku ulogu u ovom zločinu. Država-agresor ima specifičan stav prema pokušajima otvaranja zabranjenih tema (poput Holodomora) i to predstavlja kao pokušaje falsificiranja historije na štetu ruskih interesa.

- **Slazete li se da je Rusija posljednjih godina uradila ili pokušala uraditi slične zločine, napadanjem na žitnice, luke, otmicom usjeva...?**

– Nažalost, to je tačno. Tokom rata u Ukrajini, Rusija i dalje vrši slične zločine. Imamo mnogo slučajeva gdje Rusija nije dopuštala dolazak hrane i lijekova na okupirane teritorije, kada ruski vojnici nisu dozvoljavali pripremu hrane u okupiranim naseljima. Moramo skrenuti i pažnju na uvjete držanja Ukrajinaca kao ratnih zarobljenika.

Također, trebamo govoriti i o pitanju osiguranja hrane ne samo za Ukrajince, već i druge nacije. Ukrajina je među 10 vodećih proizvođača i izvoznika ulja i uljarica, žitarica, kao i proizvoda iz stočne proizvodnje na svijetu. Ukrajinski poljoprivredni proizvodi su jako važni jer se 400 miliona ljudi (bez stanovnika Ukrajine) može snabdjeti sa ukrajinskim prehrambenih proizvodima.

Mnoge države jako ovise o uvozu hrane iz Ukrajine, među njima su Egipat, Indonezija, Liban, Saudijska Arabija, Tajland, Jemen, Oman, Tunis, Izrael i Libija. Neke od njih imaju slabe prihode i manjak hrane, kao i slab razvoj. Prema UN-u, više od 65 posto izvezene pšenice ide u devet država u razvoju. Prije rata, Ukrajina je pokrivala 50 posto proizvodnje suncokretovog ulja i 13 posto izvoza žitarica na svijetu.

Kada je ruska invazija dovela do okupacije gotovo 20 posto ukrajinske teritorije, to je izazvalo velike probleme sa logističkim kanalima dostave i dovelo do opasnosti od gladi u mnogim državama. Zbog ruske blokade izvoza ukrajinskih žitarica, miniranja polja, okupiranja poljoprivrednih dobara i krađe mašinerije, globalna dostupnost žitarica je opala, a cijene su skočile. Svijet je bio blizu raspada svjetskog prehrambenog sistema. Blokiranje ukrajinskih luka i obustava izvoza hrane postali su jedan od ključnih globalnih izazova u kontekstu ruske agresije na Ukrajinu.

Sporazum „Inicijativa za siguran transport žitarica i prehrambenih proizvoda iz ukrajinskih luka“ potpisan je u Istanbulu 22. jula 2022. kako bi se deblokirale ukrajinske luke za izvoz žitarica. Sporazum je produžen novembra 2022. za četiri mjeseca, ali poslije toga nije bilo više pregovora.

- **Da li je došlo do nekih novih detalja, otkrića iz perioda Holodomora? Šta se sve tada, kao i u godinama koje su uslijedile dešavalo?**

– Tokom većeg dijela sovjetskog perioda, Glad iz 1932. i 1933. bila je tabu tema za studije, čak i za obične razgovore. Od propasti SSSR-a, prilike za istraživanja svih detalja nacionalne historije Holodomora koriste mnogi istraživači.

Parlament Ukrajine je 2003. usvojio rezoluciju u kojem se glad proglašava genocidnim činom koji je izvršila sovjetska vlast nad Ukrajinčima. Parlament je potom 28. novembra 2006. rezolucijom priznao Holodomor kao čin genocida „nad ukrajinskim narodom“ i zabranio javno negiranje Holodomora i Holokausta.

Tada je uslijedilo aktivnije studiranje i brojne istraživačke institucije rade na polju Holodomora. Među njima je i Ukrajinski institut nacionalnog sjećanja formiran 2006. kao posebno tijelo obnove i očuvanja nacionalnog sjećanja ukrajinskog naroda. Formiran je i Nacionalni muzej Holodomora-genocida (ranije je zvan Nacionalni muzej ‘Memorijal žrtvama Holodomora’, 2010. godine), zatim tu su Institut historije Ukrajine i Nacionalna akademija nauka Ukrajine.

Sva ova tijela se bave istraživanjem i obilježavanjem Holodomora, sakupljanjem dokumenata, raznih izvora podataka, prave verbalne historijske ekspedicije, objavljuju na svojim portalima mnogo provjerenih podataka. Širom Ukrajine je postavljeno mnogo spomenika, memorijala, izložbi... Sve ovo je način da pomognemo Ukrajinčima da se izbore sa kolektivnom traumom i pronađu je u zajedničkom sjećanju.

Među najvećim problemima je manjak historijskih izvora, ukrajinski istraživački ne mogu pristupiti arhivama u Rusiji, a zatim su tu i ruske dezinformacije. Mnogo je posla urađeno, ali je mnogo posla i pred nama.

IZVOR: AL JAZEERA

Pregled vijesti

Pregled vijesti, tema, mišljenja, blogova sa Balkana i iz svijeta u samo jednom kliku

Pročitajte sada

O nama ▾

Povežite se ▾

Naši kanali ▾

Naša mreža ▾

Pratite Al Jazeera na:

© 2023 Al Jazeera Media Network